

УДК 332.1:379.851

Забарна Е. М., д.е.н., професор

Одеський національний політехнічний університет

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ
В СФЕРІ «ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ»
ЯК СКЛАДОВОЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО РЕГІОНУ**

В роботі досліджено специфіку зеленого туризму як сучасного напрямку розвитку туристичної сфери в регіонах України. Показано особливості формування необхідних ресурсів щодо організації екотуристичного підприємництва. Виокремлено ключові умови розвитку зеленого туризму в регіонах України. Проаналізовано чинники, які стоять на заваді цього розвитку. Запропоновано

низку заходів щодо стимулювання підприємництва в сфері зеленого туризму як невід’ємного фактора сталого розвитку регіону.

Ключові слова: зелений туризм, регіональний розвиток, підприємництво, стимулювання, ресурси, сприятливе середовище.

Zabarna E.

FEATURES OF BUSINESS ACTIVITIES IN THE FIELD «GREEN TOURISM» AS A COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF MODERN REGION

The aim of this research is a synthesis of existing in Ukraine and world practice developments concerning the development of eco-tourism as an integral part of modern region in the coordinates of the modern concept of management, marketing, service organizations; outline the current state and trends of the establishment and development of green tourism in the regions of Ukraine. In this work investigated the specificity of green tourism as a modern direction of development of the tourist sphere in the regions of Ukraine, which is determined by the following features: the advantage of natural, not cultural objects of tourism; sustainable use of nature; less resource and energy intensity; personal participation in sustainable (socio-ecological and economic) development of territories; ecological education of tourists. It is substantiated that the development of green tourism is closely linked to the concept of sustainable development, since it focuses on the balanced use of resources and balanced use of nature. The features of the formation of the necessary resources for the organization of ecotourism entrepreneurship are shown. The key conditions for the development of green tourism in the regions of Ukraine are singled out. Analyzed the factors that prevent such development. Proposed a number of measures to stimulate entrepreneurship in the sphere of green tourism as an integral factor of sustainable development of the region.

Key words: green tourism, regional development, entrepreneurship, incentives, resources, enabling environment.

Забарная Э. Н.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ АКТИВНОСТИ В СФЕРЕ «ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА» КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОГО РЕГИОНА

В работе исследована специфика зеленого туризма как современного направления развития туристической сферы в регионах Украины. Показаны особенности формирования необходимых ресурсов для организации экотуристического предпринимательства. Выделены ключевые условия развития зеленого туризма в регионах Украины. Проанализированы факторы, которые мешают такому развитию. Предложен ряд мероприятий по стимулированию предпринима-

тельства в сфере зеленого туризма как неотъемлемого фактора устойчивого развития региона.

Ключевые слова: зеленый туризм, региональное развитие, предпринимательство, стимулирование, ресурсы, благоприятная среда.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В сучасних умовах пошуку збалансованої моделі сталого розвитку територій, трансформації парадигми розвитку регіонів, основний акцент в формування економічної політики перенесено на регіональний рівень. Для розробки ефективної концепції сталого розвитку регіонів та врахування інтересів всіх регіонів з їх специфічними рекреаційними компонентами, необхідно особливу увагу зосередити на розвитку сфери послуг.

Регіональне туристичне підприємництва є привабливим, оскільки не потребує великого стартового капіталу, має високий рівень рентабельності інвестицій, мінімальний термін окупності витрат, зростаючий попит на туристично-рекреаційні послуги. Однак, позитивний вплив туризму на економіку спостерігається тоді, коли він існує на умовах збалансованого розвитку з іншими галузями соціально-економічного комплексу регіону.

Невід'ємною складовою відродження та подальшого розвитку територіальних, сільських громад, територій та регіонів України є індустрія туризму, зокрема «зеленого туризму». Регіони України мають надзвичайно багату природно- й етнокультурну ресурсну базу, що створює передумови для їх використання та є запорукою організації та активного розвитку екологічно орієнтованого туризму в регіонах. Сьогодні в індустрії туризму спостерігається чітка тенденція зміщення масового туристичного інтересу від звичайних відпочинкових поїздок до пізнавальних подорожей. На заміну концепції тріох «S» («Sun-Sea-Sand» – сонце, море, пісок) приходять концепція тріох «L» («Landscape-Lore-Leisure» – пейзажі, традиції, дозвілля). Отже, увага туриста зосереджена на екологічно чистих регіонах, знайомство з природними ландшафтами певних територій, вивчення місцевих традицій та вживання екологічно-чистих продуктів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Зелений туризм (екотуризм) – це пізнаваль-

ний і відпочинковий вид туризму, зосереджений на природних (мало змінених людиною) територіях, який передбачає заняття різними формами активної рекреації у природних ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу. Спілка екотуризму США подає таке, поширене в науці, визначення «зеленого»/екологічного туризму: «Екотуризм – це подорожі в місця з відносно недоторканою природою, які не ведуть до порушення цілісності екосистем, з метою одержати уявлення про природні та культурно-етнографічні особливості цієї території, що створює такі економічні умови, коли охорона природи стає вигідною місцевому населенню» [1]. Від традиційного туризму зелений туризм відрізняється такими ознаками: перевага природних, а не культурних об'єктів туризму; стійке природокористування; менша ресурсо- та енергоємність; особиста участь сталому (соціо-еколого-економічному) розвитку територій; екологічна освіта туристів.

Проблемами актуалізації розвитку підприємництва в сфері екологічного туризму, як основи формування «зеленої» економіки в Україні присвячено низку досліджень таких вчених як Горішевський П., Зінько Ю., Нездоймінов С., Матвейчук Л., Рутинський М. [2–6].

В наукових дослідженнях можна виокремити два основних підходи до визначення зеленого сектору туристичного підприємництва. Перші вважають що об'єктом зеленого туризму є дика природа. При цьому більшість авторів відзначають складність відзначення межі між природою і традиційною культурою та включають останні в об'єкти екотуризму. Другий підхід до зеленого туризму відносить відпочинок на природі на територіях, змінених людиною. Це більш характерно для країн Західної Європи, де в обмеженому обсязі збереглися первинні ландшафти, а висока потребує у відпочинку на природі задовольняється населенням на територіях із так званою вторинною природою. Такий туризм вважають екологічним, а його значення стає в деяких регіонах вирішальним для охорони і відновлення середовища, традицій та екологізації економічного розвитку [7].

Цілі статті. Узагальнення наявних в Україні та світовій практиці напрацювань щодо розвитку зеленого туризму як невід'ємної складової розвитку сучасного регіону в координатах сучасної концепції менеджменту, маркетингу, організації сервісу;

окреслити сучасний стан і тенденції становлення та розвитку зеленого туризму в регіонах України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зелений туризм на початку ХХІ ст. став одним з найперспективніших видів відпочинку в непромислових регіонах України, зокрема у Карпатському, Поліському і Наддніпрянському регіонах. Для місцевих мешканців цей вид туризму є стимулом для активізації підприємницької діяльності, яка дає додаткові прибутки та підвищує рівень життя населення відповідних територій; стимулює благоустрій місцевості; збереження екосистеми; створює додаткові джерела наповнення місцевих бюджетів – отже, перетворюється на вагомий чинник перспективного розвитку територій та регіонів.

Пріоритетність зеленого туризму в усіх регіонах України зумовлена такими чинниками:

– регіони України володіють значним, ще не достатньою мірою освоєним, рекреаційним потенціалом, що потребує сучасних/не традиційних ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях;

– наявна етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави виступає ексклюзивною міжнародно-туристичною конкурентною перевагою, що дозволить регіонам України стати конкурентоздатними територіями зеленого туризму в Європі;

– розвиток зеленого туризму стимулює мале підприємництво, що є важливим для відродження традиційного господарського укладу й оздоровлення економіки аграрних регіонів України;

– поширення в регіонах України практики зеленого туризму вирішує низку напружених соціальних проблем, зокрема, масового безробіття в певних регіонах, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо;

– практика організації відпочинку туристів в екологічно чистих територіях сприяє зміні екологічної свідомості населення, тому здатна відігравати важливу роль у збереженні довкілля, поваги та збереженні національних та культурних традицій кожного регіону окремо, та українського в цілому.

Сучасна наукова проблематика територіальної організації зеленого туризму в регіонах України охоплює два основних

напрямки: виявлення закономірностей територіальної організації туристично-рекреаційного обслуговування споживачів послуг зеленого туризму, як сільськогосподарської галузі; подальша розробка рекреаційного районування, визначення суттєвих ознак їх поєднання, обґрунтування кластерної системи рекреаційних утворень для розвитку підприємницької діяльності в сфері зеленого екотуризму.

Розвиток зеленого туризму тісно пов'язаний з концепцією сталого розвитку, оскільки він орієнтований на збалансоване використання ресурсів та збалансоване природокористування. Дослідження показали, що основні ресурси зеленого туризму, які необхідно задіяти в підприємстві, можна розділити на три основні групи: природно-географічні, культурно-історичні, місцевого побуту (рис. 1).

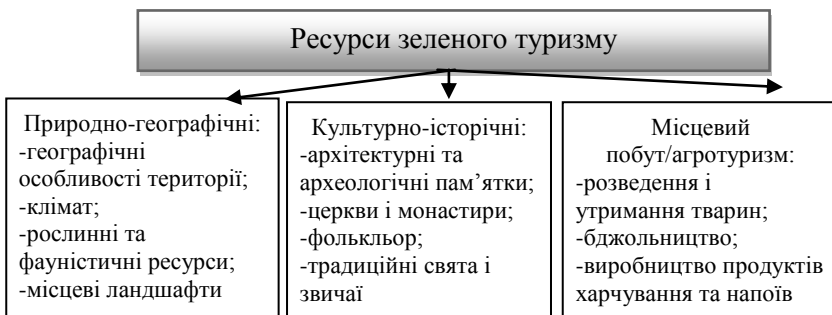

Рис. 1. Ресурси зеленого туризму

При розробці регіональної політики стимулювання розвитку зеленого туризму треба враховувати основні умови сприятливого сервісу, який має трьохрівневий розподіл: у регіоні, у господарстві, у родині (рис. 2).

В Одеській області зроблено перші кроки з розвитку екологічного туризму в частині сільського зеленого туризму. Серед них: у Тарутинському районі (с. Нова Фрумушика, аргосадиби з прийомом іноземних гостей), Білгород-Дністровському районі ЦОстрів Робінзона», «Миколаївка привітає та ін.); у Біляєвському районі «Ранчо дядюшки Бо» – це відпочинок для родини у стилі «кантрі». Наприклад, гостям «Ранчо дядюшки Бо» (на березі Хаджибейського лиману за 4 км від Одеси та 10 км від Чорного моря) пропо-

нують різноманітний відпочинок: верхові прогулянки, екскурсії до катакомб, дегустацію у винному льосі, дитяче містечко та багато іншого. Асоціація фермерів «Придунав'я» запрошує до унікальних куточків природи Ізмаїльського району Одеської області, відвідати біосферний заповідник, систему озер, познайомитися з не повторною культурою і звичаями багатьох націй, які тут проживають.

Рис. 2. Основні умови активізації розвитку зеленого туризму в регіоні

Розвиток підприємництва в галузі зеленого туризму в регіонах України є прямим відображенням становлення місцевих ринків туристично-рекреаційних послуг. Підприємництво в Україні має відігравати важливу роль у розбудові нової регіональної

туристичної політики. Територіальна спеціалізація підприємців має орієнтуватися на доповнення «традиційного туризму» спеціалізованими його видами, а саме, зеленим, аграрним, краєзнавчим, етнографічним та запропоновувати нові приватні моделі гостинності в рекреаційних регіонах.

Чинниками, які стоять на заваді цього розвитку є:

– відсутність чітко сформульованої державної політики підтримки підприємництва; значні адміністративні бар'єри та надмірний податковий тиск;

– брак реальних та дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки;

– невпевненість підприємців у стабільності умов ведення бізнесу;

– надмірне втручання органів державної влади в діяльність суб'єктів господарювання.

Найдоцільнішою формою організації стимулювання підприємництва в туризмі взагалі, та в зеленому туризмі, зокрема, є створення за сприянням органів виконавчої влади або за ініціативою самих підприємців регіональних центрів підтримки підприємства, завдання яких полягає у: вивченні кон'юнктури ринків та аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу територій і наданні необхідної інформації підприємцям; організації виставок та рекламних компаній з розповсюдження інформації про специфіку «зеленого» туристичного продукту; акумуляції фінансів на вирішення проблем підприємницької діяльності; створенні резервних фондів для підтримки венчурних підприємств; наданні консультацій підприємцям з питань організації підприємницьких структур та специфіки проведення маркетингових заходів в регіонах; участі у розробці регіональних програм розвитку підприємництва; залученні іноземних інвесторів до спільної підприємницької діяльності.

В сучасних умовах регіональні центри підтримки підприємництва можуть вирішити цілий спектр проблем соціально-економічного характеру, надаючи широкі можливості населенню регіону для участі у підприємницькій діяльності; врахувати особливості території, використання її ресурсів для розвитку підприємництва; залучити іноземний капітал.

Отже, основна роль місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування – бути провідними інституціями створення і підтримки сприятливого середовища для розвитку підприємництва як основного чинника вдосконалення структури регіональної та національної економік. Зважаючи на це, слід зазначити, що дослідження малого бізнесу та розробка ефективних чинників сприяння його розвитку поступово переходить з площини загальнодержавного в площину регіонального регулювання. У таких умовах одним з найважливіших компонентів державного управління економікою України стають регіональні програми розвитку малого підприємництва, які є важливими інструментами реалізації державної політики розвитку малого бізнесу, активної регіональної політики, політики зайнятості населення та інвестиційної стратегії держави. Повною мірою це відноситься і до туристичної галузі. Рішення, що стосуються підтримки підприємництва на державному рівні, обов'язкові для регіональних рівнів управління національної економіки і повинні доповнюватися, конкретизуватися на кожному з них відповідно до соціально-економічних потреб і ресурсного забезпечення окремих територій.

Висновки. Виходячи з проведеного дослідження можна виокремити такі основні рекомендації щодо стимулювання підприємництва в сфері зеленого туризму: удосконалення нормативно-правової бази управління туристично-рекреаційним комплексом як складової регіонального економічного комплексу; використовувати сучасні управлінські технології, інформаційні та експертні системи, бази даних по підприємцям – суб'єктам туристичного супроводу; доцільно скласти регіональні кадастри за рівнями підприємництва в туристичній галузі. Органам місцевого самоврядування та органам управління туризмом і курортам необхідно проводити моніторинг підприємців-суб'єктів туристичної діяльності, які ні є ліцензіатами, та розробити заходи щодо стимулювання та розвитку підприємницького потенціалу в регіонах туристичної депресії. Необхідно диверсифікувати ринки збуту регіонального тур продукту, акцентувати увагу на ринку туристично-рекреаційної спеціалізації регіональних туристичних ринків.

Завданням подальших досліджень має стати формування єдиної концепції та обґрунтування концепції регіонального роз-

витку підприємницької діяльності для поживлення господарського життя і визначення умов створення нових видів послуг туристичної індустрії, зокрема, зеленого туризму.

1. Weaver David. Ecotourism. – N. Y. : John Wiley&Sons, Inc, 2002. – 400 p.
2. Садченко О. В. Принципи і концепції екологічного маркетингу : монографія / О. В. Садченко. – Одеса : Астропринт, 2002. – 400с. (рос. мов.).
3. Нездойминов С. Г. Практические рекомендации по предоставлению услуг в сфере сельского зеленого туризма: подред А. Галицкой и В. Стойковой / А. Галицкая, П. Горишевский, С. Нездойминов, О. Новожилова и др. – Вилково : Придунайский туристический информационный центр, 2007. – 80 с.
4. Семенов В. Ф. Регіональний рекреаційний кластер у контексті структурної перебудови економіки регіону / В. Ф. Семенов, В. М. Мозгальова, І. В. Давіденко // Регіональна економіка. – 2016. – №3. – С. 80–89.
5. Рутинський М. Й. Зелений туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К. : Знання, 2014. – 271 с.
6. Матвейчук Л. Ю. Організаційно-економічний механізм використання та охорони туристичних ресурсів: дис. ... докт. економ. наук: 08.00.06 / Л. Ю. Матвійчук. – Луцьк, 2012. – 444 с.
7. Malska M. Rynek turystyczny Ukrainy Zachodniej w swietle badan marketingowych // Potencjal turystyczny Ukraine Zachodniej / Projekt PAUCI nr 00-0195-056 Potencjal turystyczny Ukrainy Zachodniej : Kierunki i mozliwosci inwestowania w sektorze turystyki w swietle polskich doswiadczen / R. Szczecinski, J. Zinko, R. Lozynski I dr. – Warszawa : Instytut Turystyki, 2015. – S. 126–133.